

Przyrost naturalny ludności miasta Elbląga w latach 1976-2018

Wstęp

Tematyka demograficzna dotycząca Elbląga była na łamach „Rocznika ...” poruszana już kilkakrotnie (Sobczak 1988, 2016; Rakowski 1982, 1985; Łukomska 2010; Olbracht-Prondzyński 2018). Jednak wraz z upływem czasu ujawniają się pod wpływem zachodzących procesów demograficznych takich jak przyrost naturalny, migracje, nowe zjawiska : na przykład następują zmiany w strukturze wieku ludności powodujące starzenie społeczeństwa i zmniejszający się udział osób aktywnych zawodowo wśród ogółu mieszkańców. Postarzanie się ludności powoduje zmniejszanie się liczby rodzących się dzieci a zwiększanie liczby zgonów, co przekłada się na zmniejszanie się przyrostu naturalnego i malejący udział subpopulacji młodej (np. w wieku 0-19 lat) w ogólnej liczbie mieszkańców. Zmiany w strukturze wieku ludności uwidaczniają się w stwarzanym popycie na dobra materialne i usługi. Zresztą sam wzrost lub spadek przyrostu naturalnego wywołuje pewne skutki w gospodarce. Przyrost naturalny w Polsce był niemal jedynym składnikiem wpływającym na przyrost rzeczywisty ludności do 2001 r., a od 2008 r. z przerwą 2006-2012 kiedy był dodatni, obok ujemnego salda z zagranicą, wpływa na ubytek ludności. Dlatego jest on bardzo ważnym komponentem wpływającym także na zmiany potencjału demograficznego w skali lokalnej co pragnę udowodnić w niniejszym artykule. Cel artykułu jest wielowątkowy, a mianowicie :

1. przedstawiono proces zmian jaki dokonał się w przyroście naturalnym,
2. w dynamice demograficznej,
3. w wieku kobiet rodzących dzieci,
4. w wieku mieszkańców zawierających związek małżeński,
5. w strukturze wieku,
6. w liczbie ludności.

Czasokres badań ogranicza się głównie do lat 1976-2018, niekiedy tylko sięga lat poprzedzających lub uzupełnia pewne zjawiska demograficzne danymi dla 2019 r. Źródłem wyjściowym pozwalającym na śledzenie zmian demograficznych w miastach, zwłaszcza liczących 100 tys. i więcej mieszkańców były dane liczbowe zebrane w Departamencie Badań Demograficznych GUS oraz Roczniki Demograficzne GUS z lat 1991-2020 r. oraz niekiedy z lat wcześniejszych. Okres badań podzielono na podokresy lat 1976-1998 kiedy Elbląg pełnił funkcję wojewódzką oraz lat 1999-2018 kiedy był miastem na prawach powiatu i zarazem powiatem ziemskim w granicach administracyjnych woj. warmińsko-mazurskiego (dalej WM). Pozbawienie funkcji wojewódzkich Elbląga z końcem 1998 r. mogło wpłynąć na rozwój demograficzny miasta (Rakowski 2005).

Większy wpływ na rozwój demograficzny miast niż funkcja administracyjna, gdzie wzrost zatrudnienia jest niewielki, odgrywają pozostałe funkcje także o zasięgu poza lokalnym i poza regionalnym. Szczególne znaczenie w latach 1950-1980 odgrywał przemysł. Otóż w latach 1950-1974 kiedy Elbląg nie pełnił funkcji wojewódzkich przybyło 47 tys. mieszkańców, zaś w następnych 24 latach, kiedy takie funkcje sprawował, przyrost rzeczywisty ludności wynosił 31 tys. Na rozwój danego miasta wpływała do 1989 r. polityka gospodarcza państwa. To państwo w zdecydowanym stopniu podejmowało decyzje, które obszary kraju należy aktywizować. Niestety takiej polityki państwo, podporządkowane wielkim korporacjom transnarodowym, nie prowadziło w latach 1998-2015 zdając się na „niewidzialną rękę rynku” (Komornicki, Markowski, Ślaczynski 2020), która doprowadziła do wielkiego chaosu przestrzennego i wzrastających różnic w regionalnym rozwoju kraju (Jasiecki 2012).

Współcześnie w dobie globalizacji, o rozwoju miasta decydują jego walory, które są w stanie przyciągnąć kapitał prywatny w tworzeniu nowych miejsc pracy, zwłaszcza dobrze płatnych. Czyli w tym przypadku pracownicy zatrudnieni w administracji powinni odgrywać kreatywną rolę w przyciąganiu kapitału, poprzez między innymi wzmacnianie jego walorów lokalizacyjnych. Nawet największe korporacje transnarodowe, aby rozwijać swoją działalność muszą znaleźć odpowiednie miejsce w przestrzeni lokalnej (Kuciński 2011), a wyszukują taką, która przysparza im największe zyski. Dlatego jednostki osadnicze a nawet państwa konkurują między sobą w zachęcaniu kapitału do inwestowania na ich terenie. Im jest słabsza władza państwowa tym większe znaczenie odgrywa kapitał prywatny w wyborze lokalizacji swojej działalności. Niestety od 1989 r. władza państwowa była zbyt słaba, aby sterować rozwojem kraju. To kapitał prywatny, na ogół zagraniczny, decydował o lokalizacji swojej działalności, a w okresie wzmocnionej prywatyzacji zakładów przemysłowych w Polsce

likwidował te, które były konkurencyjne wobec własnych firm funkcjonujących na terenie kraju skąd pochodził kapitał. Takie zjawisko występowało też w Elblągu, gdzie w latach 90. zlikwidowano najważniejsze miastotwórcze zakłady pracy doprowadzając do wzrostu bezrobocia i zubożenia społeczeństwa, a następnie przyczyniło się do powolnego zmniejszania się liczby mieszkańców.

Przyrost naturalny ludności Elbląga w okresie pełnienia przez miasto funkcji wojewódzkich

Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że pełniona przez Elbląg funkcja wojewódzka w znikomym stopniu mogła wpływać na przyrost naturalny ludności. Ten znikomy wpływ mógł się przejawiać w napływie młodych kobiet do miasta, zwłaszcza ze wsi, których zachowania prokreacyjne mogły się nieco różnić od kobiet zasiedziały. Natomiast przemożny wpływ na urodzenia, zgony miało otoczenie krajowe, po części europejskie i ogólnoswiatowe. I tak w 1976 r. współczynniki ruchu naturalnego odnoszone do tysiąca mieszkańców w Elblągu na tle Płocka i ogółu ludności miast i wsi w Polsce przedstawiały się następująco^[1]:

	Elbląg	Płock	miasta	wieś
małżeństwa	12,2	8,2	9,5	9,5
urodzenia	21,6	20,1	18,2	21,3
zgony	6,9	7,4	8,5	9,5
przyrost naturalny	14,7	12,7	9,7	11,8

Otóż współczynnik zawieranych małżeństw, urodzeń i przyrostu naturalnego w Elblągu były wyższe niż w Płocku i przeciętnie w kraju. Natomiast niższy był współczynnik zgonów. Zjawisko występujących różnic we współczynnikach ruchu naturalnego należy upatrywać w strukturze wieku ludności wywołane po II wojnie światowej zasiedleniem tzw. ziem odzyskanych przez Polskę. Na tereny te napływała ludność młoda, co uwidaczniało się także wysokim przyrostem naturalnym (Frączak, Strzelecki 1996), malejącym wraz z upływem czasu i zanikającą różnicą w przyroście naturalnym między ludnością ziem dawnych i odzyskanych. Należy zwrócić uwagę, że najbardziej współczynniki przyrostu naturalnego Elbląga były zbliżone do Płocka, miasta w owym czasie intensywnie uprzemysławianego i dużym napływem ludności (Rakowski 2017, s.63). W końcowym roku to jest w 1998, kiedy te miasta pełniły funkcje wojewódzkie współczynniki ruchu naturalnego wyglądały jak niżej:

[1] Rocznik Demograficzny (RD) 2019. GUS, s. 29, 33 oraz W. Rakowski 2017, s. 62.

	Elbląg	Płock	miasta	wieś
małżeństwa	5,4	5,7	5,3	5,8
urodzenia	9,3	9,9	9,1	12,4
zgony	9,1	7,8	9,3	10,7
przyrost naturalny	0,2	2,1	-0,2	1,7

To znaczy, że współczynniki te w Elblągu przedstawiały się już gorzej niż w Płocku, bo uległy, w stosunku do 1976 r., większemu obniżeniu. I tak współczynnik zawieranych związków małżeńskich zmalał o 6,8 punktów procentowych (pp) zaś w Płocku o 2,5 pp, urodzeń o 12,3 (w Płocku o 10,2), przyrostu naturalnego o 14,5 (w Płocku o 10,6). Ponadto w Elblągu wzrósł współczynnik zgonów o 2,2 pp natomiast w Płocku o 0,4 pp. Większa zmiana współczynników ruchu naturalnego w Elblągu niż w Płocku w ciągu tych 22 lat świadczy o przyspieszonym postarzeniu się społeczeństwa Elbląga. Cofając się do 1960 r. to w Elblągu przyrost naturalny wynosił^[2] 18,9‰ podczas gdy w Płocku 10,2‰.

Przeto w latach 60. XX wieku, a tym bardziej 50. kiedy w Polsce notowano najwyższy przyrost naturalny, różnica między miastami leżącymi na ziemiach odzyskanych a miastami położonymi na ziemiach dawnych w ruchu naturalnym były bardzo duże, które stopniowo topniały i w końcu lat 80. zostały zniwelowane.

Wykorzystując dane zawarte w tabl. 1 dotyczące ruchu naturalnego ludności Elbląga można dostrzec następujące prawidłowości :

- Przy ogólnym corocznym przyroście rzeczywistym mieszkańców Elbląga liczba zawieranych małżeństw ulegała znacznym zmianom, ale z ogólną tendencją malejącą. Jeśli liczba ludności miasta w okresie badanym 42 lat wzrosła o 30,4%, to liczba zawartych małżeństw zmalała o 57,7%.
- Do 1982 r. tak w liczbach absolutnych jak też w odniesieniu do tysiąca mieszkańców ulegały niemal coroczne zmiany w urodzeniach, zgonach i przyroście naturalnym polegające na spadku lub wzroście.
- Od 1982 r. następowało z roku na rok zmniejszanie się liczby urodzeń przy ogólnym wzroście zgonów. Wskutek tych przeciwstawnych tendencji malał przyrost naturalny i w 1998 r. zbliżał się do zera. Liczba urodzeń w ciągu tych 22 lat zmalała o 56,1%, czyli prawie tyle ile wynosił spadek zawieranych małżeństw. Natomiast liczba zgonów wzrosła o 72%.
- Zmiana ustroju politycznego jaka nastąpiła w 1989 r. i trwająca terapia szokowa lat 90. (Poznański 2001, Kieżun 2012, Jarosz 2001) w postaci wyprzedaży podstawowych zakładów pracy (Lewandowski 2019), następnie ich

² Źródło: obliczenia własne na podstawie : Statystyka miast i osiedli 1945-1965, GUS 1967, s. 171,179.

likwidacja, rosnącego bezrobocia, raczej nie zaburzyły ogólnych tendencji w ruchu naturalnym miasta.

Tabela 1. Ruch naturalny ludności Elbląga w latach 1976-1998

Lata	W liczbach absolutnych						Na 1000 mieszkańców				
	Liczba ludności	Małżeństwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Saldo*	Małżeństwa	Urodz.	Zgony	Przyrost nat.	
1976	99567	1216	2145	687	1458	693	12,2	21,6	6,9	14,7	
1977	102723	1225	2104	715	1389	1767	11,9	20,5	7,0	13,5	
1978	104641	1266	2150	789	1361	557	12,1	20,6	7,5	13,0	
1979	107471	1161	2282	747	1535	1295	10,8	21,2	6,9	14,2	
1980	109642	1170	2371	820	1551	620	10,6	21,5	7,4	14,1	
1981	111327	1247	2297	795	1502	783	11,1	20,5	7,1	13,4	
1982	112906	1172	2470	881	1589	-10	10,3	21,7	7,7	14,0	
1983	114505	1077	2387	943	1444	155	9,3	20,6	8,1	12,5	
1984	115666	1045	2272	997	1275	-114	8,9	19,4	8,5	10,9	
1985	117005	973	2168	984	1184	155	8,2	18,3	8,3	10,0	
1986	118070	882	2068	1052	1016	49	7,4	17,3	8,8	8,5	
1987	118962	821	1814	1039	775	117	6,7	14,9	8,5	6,4	
1988	120053	865	1749	1029	720	371	7,0	14,1	8,3	5,8	
1989	121275	931	1659	1028	631	591	7,4	13,2	8,2	5,0	
1990	122177	899	1704	1113	591	311	7,1	13,5	8,8	4,7	
1991	123072	758	1674	1156	518	377	6,0	13,2	9,1	4,1	
1992	123945	717	1590	1076	514	359	5,6	12,5	8,4	4,1	
1993	124165	684	1599	1089	510	10	5,4	12,5	8,5	4,0	
1994	124964	741	1528	1066	462	37	5,8	11,9	8,3	3,6	
1995	125283	718	1388	1105	283	36	5,6	10,8	8,6	2,2	
1996	125673	712	1373	1123	250	140	5,5	10,6	8,7	1,9	
1997	125997	730	1299	1078	221	103	5,6	10,0	8,3	1,7	
1998	126120	702	1204	1182	22	101	5,4	9,3	9,1	0,2	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, Departament Badań Demograficznych.

*saldo migracji krajowe i z zagranicą.

Podsumowując ten fragment rozważań należy zwrócić uwagę na znaczenie przyrostu naturalnego w przyroście rzeczywistym ludności Elbląga w podziale

na 4 podokresy obejmujące po 5 lat i ostatni 3 letni. Przyrost rzeczywisty ludności i przyrost naturalny na tle salda migracji prezentowały się następująco:

	przyrost rzeczywisty	przyrost naturalny	saldo migracji
1976-1980	12 226	7 294	4 932
1981-1985	7 363	6 994	369
1986-1990	5 172	3 733	1 439
1991-1995	3 106	2 287	819
1996-1998	837	493	344

Na podstawie przytoczonych liczb można mówić o wygasaniu impulsów rozwoju miasta co dowodzi zmniejszający się z podokresu na podokres przyrost rzeczywisty powodowany malejącym przyrostem naturalnym i saldem migracji. Miasta szybko rozwijające się charakteryzują się dużym udziałem salda migracji w przyroście rzeczywistym. Tymczasem w przypadku Elbląga w okresie badanym udział przyrostu naturalnego w przyroście rzeczywistym wynosił 72% i salda 28%. Przy czym w pierwszym podokresie 60%, w drugim 95%, w trzecim (1986-90) 72%, w czwartym 74% i w ostatnim, kiedy przyrost naturalny był już niewielki (tabl. 1) wynosił 59%. To znaczy, że w całym podokresie lat 1976-1998 o wzroście demograficznym Elbląga decydował przyrost naturalny. Dla porównania warto tu przytoczyć dane dotyczące Płocka, gdzie przyrost rzeczywisty w tym samym podokresie wynosił znacznie więcej niż w Elblągu, bo 37 698, ale udział salda migracji w tym przyroście był dominujący, bo przekraczał 51% (Rakowski 2017). W 1998 r. oba te miasta liczyły niemal tyle samo mieszkańców (126 tys. Elbląg i 125,5 tys. Płock) przy czym w 1975 r. Elbląg zamieszkiwało o 9,6 tys. więcej osób niż w Płocku. Czyli w przeciągu 22 lat dzięki napływowi ludności Płock pod względem liczby mieszkańców zrównał się z Elblągiem, ponieważ był intensywniej uprzemysławiany. Przeto o przyroście rzeczywistym ludności danej jednostki osadniczej decyduje przyrost nowych miejsc pracy lub korzystne położenie względem miast rozwijających się. W 1965 r. liczba zatrudnionych w gospodarce społecznej w obu miastach była porównywalna^[3] 30 368 (Elbląg) i 30 304, przy czym w tym czasie Elbląg liczył 30 tys. mieszkańców więcej niż Płock. W 1979 r. odpowiednio zatrudnienie w Elblągu wynosiło 47 tys. zaś w Płocku^[4] 57 tys., a różnica w liczbie

3 Statystyka miast i osiedli 1945-1965, GUS, 1967 s. 180, 184.

4 Rocznik Statystyczny miast, GUS, 1981, s. 145, 153

mieszkańców między tymi miastami zmalała do 9 tys. Na koniec września^[5] 1998 r. kiedy liczba ludności w obu miastach była jednakowa pracujących według miejsc pracy (bez firm zatrudniających do 5 osób) w Elblągu było 38 tys., a w Płocku 52 tys. Zatem liczba miejsc pracy odnoszona do tysiąca mieszkańców jest podstawowym czynnikiem rozwoju demograficznego poszczególnych miast. Tymczasem reforma administracyjna w 1999 r. polegająca na likwidacji na ogół małych 49 województw i powołaniu w ich miejsce 16, w tym 14 o dużej powierzchni, spowodowała koncentrację działalności gospodarczej w największych miastach kosztem terenów peryferyjnych przyczyniając się tym samym do powiększania dysproporcji przestrzennych w poziomie rozwoju kraju. Koncentracja działalności społeczno-gospodarczej w aglomeracjach jest korzystna dla zagranicznego i prywatnego kapitału, który nie ponosi kosztów związanych z tworzeniem nowej infrastruktury, ale ma zapewniony miejscowy rynek zbytu na swoje dobra i usługi oraz dostępną kadrę pracowników. Odpowiedzialność zaś za sprawne funkcjonowanie dużych miast spada na samorządy i na państwo. Szczególnie na państwo, gdy dotyczy to dużych awarii infrastruktury, klęsk żywiołowych i pandemii, co uwidoczniło się wiosną 2020 i 2021r. Właśnie pandemia największe spustoszenie wywołuje w dużych ośrodkach miejskich.

Przyrost naturalny i zmiany w liczbie ludności Elbląga w latach 1999-2019

Utrata przez Elbląg statusu miasta wojewódzkiego przyczyniła się do zmniejszenia zatrudnienia w administracji oraz w instytucjach pełniących funkcje ponadlokalne. W wyniku tej reformy oraz wcześniej dokonanych likwidacji ważnych zakładów przemysłowych nastąpił odpływ inteligencji a więc zmalał potencjał intelektualny miasta, decydujący o jego dalszym rozwoju. Jednakże to nie wpłynęło na kształtowanie się przyrostu naturalnego, który do 2005 r. był jeszcze dodatni. Od 2006 r. do 2008 r. zaczyna już przeważać liczba zgonów nad urodzeniami. W 2009 r. wyjątkowo pojawia się przyrost naturalny. Tymczasem w Polsce ubytek naturalny notowano w latach 2002-2005, a w miastach w latach 1998-2007. Po tych przerwach dodatni przyrost naturalny w Polsce występował w okresie lat 2006-2012, w tym w miastach w latach 2008-2011. Czyli w przypadku Elbląga wpływ otoczenia zewnętrznego na kształtowanie się przyrostu naturalnego w początkowych latach XXI wieku był znikomy. Od 2011 r. ubytek ten powoli wzrastał (tabl.2) z pewnymi zaburzeniami w niektórych latach, zwłaszcza w okresie 2014-2017 nastąpiło krótkotrwałe zmniejszenie ubytku

5 Powiaty w Polsce, GUS, 1999, s. 166, 170.

prawdopodobnie spowodowane aktywną polityką rządu na rzecz rodzin, przejawiającą się między innymi w transferach pieniężnych. W przypadku Płocka ubytek naturalny występuje dopiero od 2013 r. i w zasadzie nie było żadnej reakcji kobiet na transfery pieniężne. Od tego roku przy ustabilizowanej liczbie urodzeń występuje zwiększenie się ubytku naturalnego. Reakcja kobiet na płynące transfery pieniężne z budżetu centralnego zależy poniekąd od sytuacji dochodowej rodziny, od pracy zawodowej i od sytuacji na rynku pracy i jego dostępności przestrzennej. Warto jeszcze zwrócić uwagę na wzrastającą liczbę zgonów od 2001 przy zmniejszającej się liczbie mieszkańców Elbląga^[6] (tabl. 2).

Tabela 2. Przyrost (ubytek) naturalny ludności Elbląga w latach (1999-2018)

Lata	W liczbach absolutnych					Na 1000 mieszkańców		
	Liczba ludności	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Saldo krajowe i z zagranicą	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny
1999	126159	1198	1168	30	+9	9,2	9,0	0,2
2000	126102	1222	1117	11	-68	9,2	8,7	0,5
2001	126098	1198	1129	69	-75	9,2	8,7	0,5
2002	125844	1092	1074	18	-272	8,5	8,4	0,1
2003	125732	1098	1084	14	-126	8,6	8,5	0,1
2004	125381	1135	1218	-113	-238	8,6	9,4	0,8
2005	124902	1104	1202	-98	-381	8,7	9,4	0,7
2006	124523	1173	1235	-62	-317	9,2	9,7	-0,5
2007	124187	1175	1233	-58	-278	9,3	9,7	-0,4
2008	123868	1197	1202	-5	-314	9,5	9,5	0,0
2009	123720	1306	1197	109	-243	10,3	9,5	0,8
2010	123364	1170	1214	-44	-326	9,3	8,6	-0,3
2011	122738	1080	1222	-142	-484	8,7	9,8	-1,1
2012	122077	1043	1281	-238	-423	8,4	10,3	-1,9
2013	121348	939	1301	-362	-367	7,6	10,6	-3,0
2014	120719	994	1203	-209	-420	8,1	9,8	-1,7
2015	119990	906	1322	-416	-313	7,4	10,8	-3,4
2016	119488	1002	1310	-308	-194	8,3	10,8	-2,5

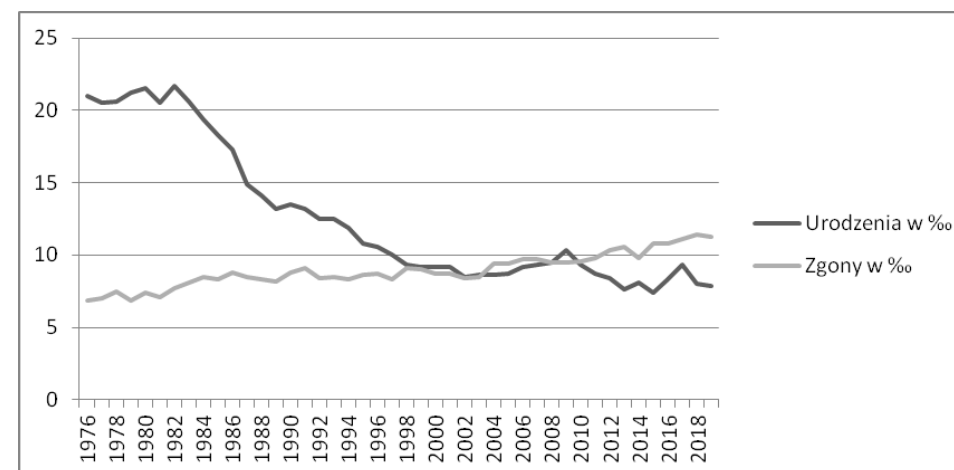
⁶ Liczba ludności Elbląga wykazywana w tabl. 1 i 2 różni się (jest mniejsza) od danych zawartych w Rocznikach Demograficznych GUS. Dane w niniejszym opracowaniu otrzymano poprzez wyjście ze stanu początkowego na koniec 1975 r. wynoszącego 97416 osób poprzez dodawanie lub odejmowanie w każdym następnym roku przyrostu naturalnego, salda w przemieszczeniach krajowych, salda (na ogół ujemnego) z zagranicą. Dane zawarte w RD obejmują prawdopodobnie także ludność czasowo zameldowaną.

2017	119126	1120	1340	-220	-142	9,3	11,1	-1,8
2018	118404	986	1456	-470	-252	8,0	11,4	-3,4
2019	117617	943	1353	-410	-377	7,9	11,3	-3,4

Źródło: W tej tabeli i w następnych oraz wykresy jeśli nie podano innego źródła : opracowanie i obliczenia własne na podstawie danych zawartych w Rocznikach Demograficznych GUS z lat 2000-2020.

Zmiany jakie nastąpiły w ruchu naturalnym ludności Elbląga w latach 1976-2019 w sposób syntetyczny ilustruje wykres 1. W 1976 r. odległość między linią obrazującą urodzenia od linii ilustrującej zgony była znaczna. Wraz ze zbliżaniem się do końca XX wieku linie te zaczynały się zbliżać do siebie, a w 2008 r. linie te pokryły się. Od 2011 r. linia obrazująca zgony zaczęła się oddalać od linii urodzeń. Na tle ogółu ludności miejskiej w Polsce przyrost naturalny w Elblągu do 2009 r. był nieco wyższy, a w latach następnych już niższy. W 2018 r. ubytek naturalny w Elblągu wynosił -3,4‰, w Płocku -2,2‰ oraz w miastach ogółem w kraju -1,2‰.

Wykres 1. Ruch naturalny ludności Elbląga w latach 1976-2019 w odniesieniu do tysiąca mieszkańców

Dynamika demograficzna

Jednym ze wskaźników odzwierciedlających zachodzące przeobrażenia ludnościowe jest dynamika demograficzna wyrażająca stosunek liczby urodzeń do liczby zgonów. Inaczej ujmując określa ona ile razy urodzenia w danym roku były wyższe od zgonów. Wskaźnik ten nawiązuje więc do przyrostu naturalnego.

Przedstawiała się ona w wybranych latach następująco:

	Elbląg	Płock	miasta
1960	5,08	2,41	2,84
1965	3,17	2,47	2,16
1976	3,12	2,73	2,15
1980	2,89	2,55	1,98
1985	2,20	2,17	1,74
1990	1,53	1,61	1,31
2000	1,06	1,14	0,95
2005	0,92	1,14	0,96
2010	0,96	1,09	1,06
2015	0,68	0,91	0,90
2018	0,68	0,80	0,90
2019	0,70	0,81	0,87

Czyli w Elblągu w 1960 r. urodzenia były przeszło pięciokrotnie wyższe od zgonów, a po 25 latach tylko już nieco więcej niż dwukrotnie wyższe, by w latach 2000-2010 zrównać się ze zgonami, a w kolejnych latach zgony były już wyższe od urodzeń. W porównaniu z Płockiem dynamika demograficzna do 1985 r. w Elblągu była wyższa, po czym wyrównana i od 1990 r. niższa. Natomiast w porównaniu z ludnością miast, ogółem w kraju dynamika ta była wyższa w Elblągu do 2000 r. W Elblągu w zakresie dynamiki demograficznej zaszły o wiele większe zmiany niż w Płocku i w miastach. Należy to tłumaczyć przeobrażeniami dokonanymi w strukturze wieku. Społeczność Elbląga, jak też ziem Zachodnich i Północnych, w latach 60. i 70. XX wieku była młoda (Frączak, Strzelecki 1996) by na początku XXI wieku wejść w fazę starości demograficznej charakteryzującej się przewagą dziadków nad liczbą wnucząt. Takie zjawisko oczywiście z pewnym zróżnicowaniem występowało w 2019 r. niemal we wszystkich miastach i gminach wiejskich w Polsce. Elbląg również jest tego klasycznym przykładem. Jak twierdzi K. Iglicka (2014) „Proces starzenia się społeczeństwa będzie przebiegał w Polsce niesamowicie drastycznie, tak szybko, jak nigdzie w skali świata.”

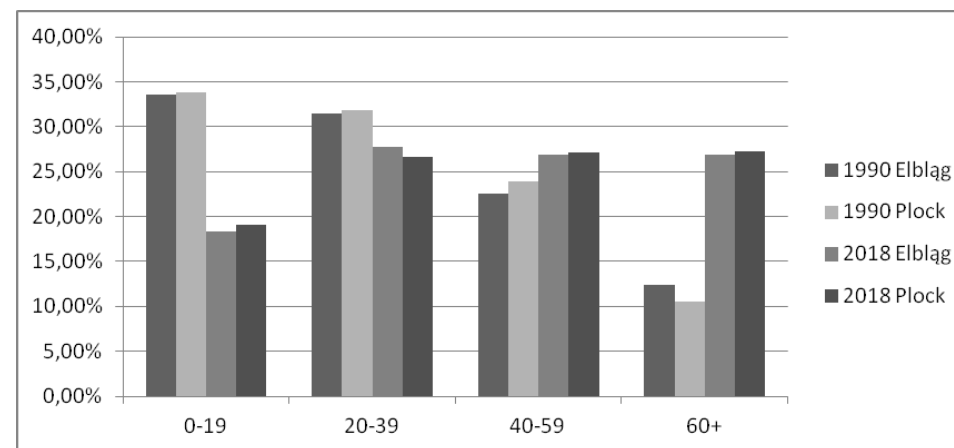
Struktura wieku ludności

Ogólne procesy jakie zachodzą w zakresie przyrostu naturalnego znajdują odzwierciedlenie w strukturze wieku danego społeczeństwa (Rakowski 2012).

Przy wysokiej stopie przyrostu naturalnego będzie znaczący udział dzie-

ci i młodzieży w ogólnej liczbie mieszkańców a niski udział najstarszej grupy (np. w wieku 60+). Wraz z malejącą stopą przyrostu naturalnego zmniejszał się będzie w danym społeczeństwie udział dzieci a wzrastał subpopulacji liczącej 60 lub 80 lat i więcej (Rakowski, Modzelewska 2010). Taki proces następował w Elblągu w przeciągu ostatnich 28 lat (wykres 2), a z pewnością również w okresie je poprzedzającym.

Wykres 2. Struktura wieku ludności Elbląga na tle Płocka w 1999 r. i 2018 r.

Otóż w 2018 r. w porównaniu z 1990 widać wyraźny spadek udziału pięcioletnich grup wieku do 44 roku życia. Od 45 roku życia wzrastał udział poszczególnych grup w ogólnej liczbie ludności Elbląga zwłaszcza subpopulacji 60-64, 65-69 oraz 70+. Udział tej ostatniej wymienionej subpopulacji wzrósł z 4,3% do 11,1%, w tym 4,3% stanowiły osoby liczące 80 lat i więcej. W podziale na 4 subpopulacje widać znaczący spadek udziału dzieci i młodzieży w wieku 0-19 lat (o 15,2 pp), a niewielki (o 3,7 pp) grupy 20-39 lat najważniejszej z punktu widzenia przyrostu naturalnego. Nastąpił pewien wzrost udziału osób w wieku 40-59 lat (o 4,4 pp) przy podwójnym wzroście (o 14,5 pp) osób w wieku 60+ (tabl. 3).

Tabela 3. Struktura wieku ludności Elbląga w 1990 i 2018 r. na tle Płocka

Grupa wieku	Elbląg				Płock	
	w liczbach absolutnych		w %		w %	
	1990	2018	1990	2018	1990	2018
0-19	3,17	2,47	2,16	3,17	2,47	2,16
20-39	3,12	2,73	2,15	3,12	2,73	2,15
40-59	2,89	2,55	1,98	2,89	2,55	1,98
60+	2,20	2,17	1,74	2,20	2,17	1,74
Razem	1,53	1,61	1,31	1,53	1,61	1,31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Demografia 1991, GUS, s. 64, Rocznik Demograficzny, GUS, s. 154

Warto zwrócić uwagę, że udziały dwóch ostatnich subpopulacji w ogólnej liczbie mieszkańców różniły się w 1990 r. o 10,1 pp, to w 2018 r. były wyrównane, bo nastąpiło przyspieszenie starzenia się ludności. Na tle Płocka społeczeństwo Elbląga w 1990 r. było nieco starsze, zaś w 2018 r. istniało między nimi duże podobieństwo.

Wracając do subpopulacji w wieku 20-39 lat, która zapewnia reprodukcję ludności, w liczbach absolutnych w ciągu 28 lat zmalała ona o 6 tys. To jest jeden z powodów zmniejszającego się przyrostu naturalnego w Elblągu i starzenia się społeczeństwa.

Wiek mężczyzn i kobiet zawierających związki małżeńskie

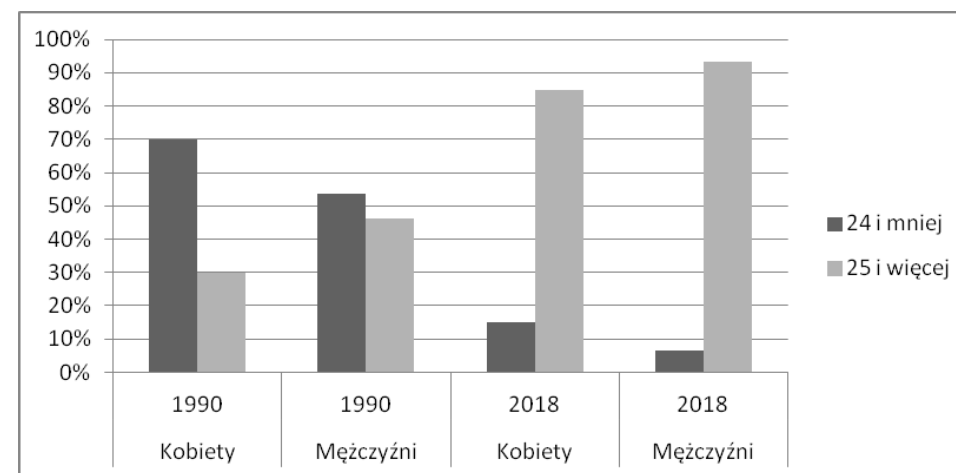
Z wcześniejszej analizy danych wynika, że natężenie zawieranych związków małżeńskich w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców Elbląga systematycznie malało. Powodem tego procesu był właśnie malejący udział osób głównie w wieku 20-39 lat oraz rosnący udział nieformalnych związków. Właśnie w ogólnej liczbie rodzonych dzieci wzrastał udział rodzonych poza małżeństwem. I tak w 1981 r. udział ten wynosił 6,3%, zaś w 2018 r. 39,6% (Płock 30,2%).

Stąd też przy mniej więcej tej samej liczbie mieszkańców w 1990 i 2018 r. liczba zawartych małżeństw zmalała w Elblągu o 36,3%, a w Płocku o 35,5%.

W 1990 r. z ogółu zawartych związków małżeńskich osoby w wieku 20-24 lata stanowiły w Elblągu 48%, w Płocku 50,5% (przy nieco wyższym udziale kobiet). Ponadto w obu tych miastach liczba mężczyzn i kobiet wchodzących w związki małżeńskie była wyrównana, zwłaszcza w Elblągu. Tymczasem w 2018 r., przy ogólnym wielokrotnym spadku osób tej grupy zawierającej związek małżeński w porównaniu z 1990 r. tylko 6,5% mężczyzn a 14,6% kobiet

było w wieku 20-24 lat. Ponadto w 2018 r. nie było prawie osób zawierających małżeństwa w wieku 19 lat i poniżej, podczas gdy w 1990 r. więcej niż co piąta kobieta wychodząca za mąż w Elblągu była w tym wieku. Gdy ogół mieszkańców zawierających związek małżeński podzielimy na dwie populacje, to w 1990 r. mężczyźni liczący do 24 lat łącznie stanowili 53,8%, a powyżej tego wieku 46,2%, a w 2018 r. odpowiednio 6,6% i 93,4%. Odpowiednie dane dla kobiet w 1990 r. wynosiły 70% i 30%, a w 2018 r. 15,1% i 84,9%. Nastąpiło więc ogromne przesunięcie zawieranych związków małżeńskich z młodszych do starszych grup wieku, co ilustrują dane zawarte w tabl. 4 i wykres 3.

Wykres 3. Struktura wieku mieszkańców Elbląga zawierających związki małżeńskie

Źródło: patrz tabl. 3

Podobne udziały wynosiły w Płocku. Zawieranie małżeństw w późniejszym wieku wpływa w pewnym stopniu na skrócenie okresu prokreacji i na zmniejszenie liczby urodzeń. Jeśli w 2018 r. w Elblągu niemal co piąta kobieta wychodziła za mąż w wieku 40 lat i więcej, to niewielki ich odsetek zostawał matkami, co udowodnią liczby zawarte w punkcie 6 (wiek kobiet rodzących dzieci).

Tabela 4. Struktura wieku mieszkańców Elbląga i Płocka zawierających związek małżeński w 1990 r. i 2018 r.

Grupa wieku	Elbląg				Płock			
	1990		2018		1990		2018	
	M	K	M	K	M	K	M	K
W liczbach absolutnych								
19 i mniej	53	198	1	3	47	166	1	2
20-24	431	432	37	84	413	426	39	109
25-29	192	104	189	225	196	103	201	214
30-34	87	58	139	99	60	54	137	87
35-39	49	39	71	56	31	21	60	44
40-49	39	33	68	56	43	38	58	52
50 i więcej	48	35	68	50	38	20	38	26
	899	899	573	573	828	828	534	534
W %								
19 i mniej	5,9	22,0	0,1	0,5	5,7	20,0	0,2	0,4
20-24	47,9	48,0	6,5	14,6	49,9	51,5	7,3	20,5
25-29	21,3	11,5	33,0	39,3	23,7	12,4	37,6	40,0
30-34	9,7	6,4	24,2	17,3	7,2	6,5	25,7	16,3
35-39	5,5	4,3	12,5	9,8	3,7	2,6	11,2	8,2
40 i więcej	9,7	6,8	23,8	18,5	9,8	7,0	18,0	14,6
Razem	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: patrz tabl. 3

Porównując wiek mężczyzn zawierających związek małżeński to w Elblągu byli on nieco starsi niż w Płocku, podobnie było z kobietami, ale dotyczyło to tylko 2018 r. Niestety spośród zawartych małżeństw część z nich się rozpada i więcej w Elblągu niż w Płocku, co ilustrują poniższe dane :

Rozwody na 10 tys. ludności:

	Elbląg	Płock
1980	23,8	17,1
1985	23,2	20,0
1989	30,9	18,6
1990	19,6	13,0
2000	22,6	18,9

2010	24,4	25,5
2017	29,5	29,8
2018	19,7	25,0

Dowodzą one dużej zmienności nasilenia rozpadu małżeństw powodowanych różnymi przyczynami, w tym również wyjazdami osób do pracy zagranicę.

Wiek matek rodzących dzieci

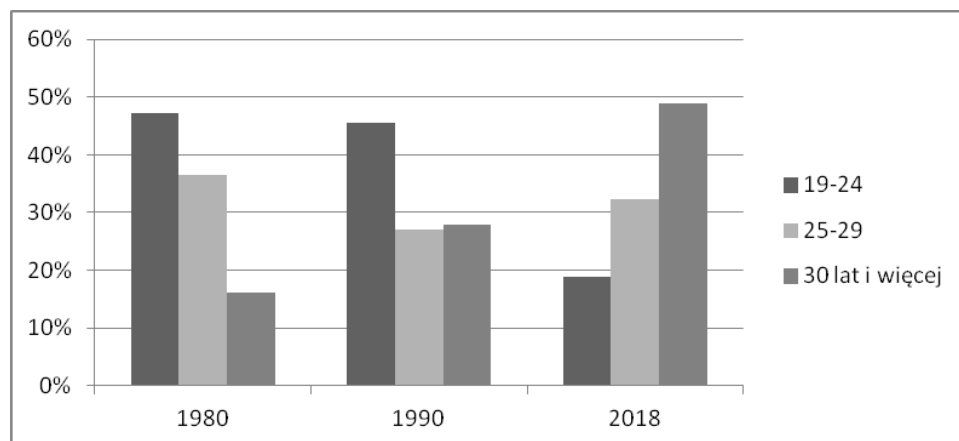
Późniejszy wiek zamążpójścia kobiet wpływa na czasokres rodzenia dzieci. Mianowicie z ogólnej liczby urodzonych dzieci w Elblągu w trzech momentach czasowych przypadają na matki w wieku (w %) :

	1980	1990	2018
19 lat i mniej	6,2	9,1	3,6
20-24	41,0	35,9	15,2
25-29	36,6	27,0	32,3
30-34	12,7	18,9	32,3
35-39	2,9	8,1	14,9
40 i więcej	0,6	1,0	1,7
razem	100	100	100

Tak więc, mimo że udział dzieci urodzonych poza małżeństwem w ogólnej liczbie dzieci wzrósł z 6,59% w 1980 r. do 39,6% w 2018, to podobnie jak w przypadku zawieranych małżeństw, nastąpiło przesunięcie rodzonych dzieci przez matki liczące do 24 roku życia (z 47,2% w 1980 r. do 18,8% w 2018 r.) do matek w wieku 30-44 lat (z 16,2% w 1980 r. do 48,9%). Współczesne matki rodzące dzieci są przeciętnie kilka lat starsze od tych, które rodziły w 1980 r. i w latach wcześniejszych. Późniejsze rodzenie dzieci przez kobiety oznacza jednocześnie, że ich córki także z opóźnieniem będą wchodzić w wiek prokreacji i będzie wzrastała różnica między wiekiem rodziców, a ich dziećmi (np. z 20 do 35 lat). Pociąga to za sobą malejący przyrost naturalny i ogólne postarzenie się społeczeństwa. Porównując wiek matek rodzących w Elblągu tak w 1980, jak i w 2018 r. były młodsze, o czym świadczy ich wyższy odsetek w wieku do 29 lat (wykres 4).

Wykres 4. Wiek matek rodzących dzieci

Źródło: patrz tabl.3.

Płodność kobiet

Jedną z ważnych miar określających przyrost naturalny jest płodność kobiet. Wyraża ona liczbę urodzonych w danym roku dzieci żywych przypadających na tysiąc kobiet w poszczególnych przedziałach wieku. W Elblągu na tle Płocka i ludności w miastach w Polsce wskaźnik ten w poszczególnych latach wynosił:

	Elbląg	Płock	miasta
1990	51,0	47	44,9
2010	37,4	42	41,5
2018	34,4	43	39,1

Czyli wskaźnik ten w 1990 r. był najwyższy w Elblągu, a w 2010 i 2018 r. był najniższy. W przeciągu 28 lat wskaźnik ten w Elblągu zmalał o 16,6 pp a w Płocku o 5,8 pp, co w procentach oznacza spadek o 32 i 13% (Płock). Tak znaczący spadek płodności kobiet w Elblągu należy upatrywać we wcześniej wskazanych przyczynach. W 1990 r. najwyższą płodnością charakteryzowały się kobiety w wieku 20-24 lat następnie w wieku 25-29 lat natomiast w 2010 i 2018 r. kobiety w wieku 25-29 lat i 30-34 lat (tabl. 5). Płodność kobiet w 2018 r. w Elblągu w wieku 25-44 lat była niższa niż w Płocku.

Tabela 5. Płodność kobiet w Elblągu i Płocku w latach 1990-2018

Wiek kobiet	Urodzenia żywe na tysiąc kobiet					
	Elbląg			Płock		
	1990	2010	2018	1990	2010	2018
15-19	33,6	19,9	12,2	35,1	17,0	10,8
20-24	158,5	46,3	46,2	147,2	44,8	43,9
25-29	102,6	80,8	81,9	93,3	98,9	96,1
30-34	52,0	61,7	68,5	47,4	73,6	85,6
35-39	21,3	26,9	28,4	14,7	26,6	34,1
40-44	3,5	4,5	3,5	4,1	2,8	6,9
45-49	0,0	0,5	-	0,3	-	0,3

Źródło: patrz tabl.3.

Spadek płodności w obu miastach nastąpił w grupach kobiet liczących 15-29 lat, przy czym w tych młodszych trzykrotnie. Wzrost płodności, ale w stosunku do spadku był niewielki w wieku kobiet 30-39 lat. Jeszcze należy zwrócić uwagę na płodność kobiet w wieku 25-29 lat, która w rozpatrywanych latach w Elblągu zmalała (o 20 pp), zaś w Płocku nawet nieco wzrosła (tabl. 5). Tak więc płodność kobiet w Elblągu uległa większym zmianom niż w Płocku. Dlaczego tak się stało należałoby przyczyn doszukiwać się w migracjach ludności. Jak już wcześniej wzmiankowano znaczenie salda migracji w przyroście rzeczywistym ludności Elbląga było minimalne, dlatego niewielki był napływ kobiet młodych, zwłaszcza ze wsi. Ponadto w Elblągu, w porównaniu z Płockiem, panowała o wiele gorsza sytuacja na rynku pracy. Stąd siła przyciągania kobiet do miasta była o wiele słabsza niż Płocka. Powyższe poszukiwania przyczyn malejącego przyrostu naturalnego ludności Elbląga (i nie tylko) wskazują na bardzo złożony splot różnych czynników: demograficznych, społecznych, ekonomicznych, psychologiczno-socjologicznych i innych, które wpływają na zachowanie prokreacyjne kobiet. Z badań prowadzonych w latach 1988-2000 przez Instytut Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie wynika, że zdecydowana większość rodziców uważa, że warto mieć dzieci bo obcowanie z nimi daje wiele radości (Rakowski 2000, s.189: oraz 1998)^[7].

⁷ Szerzej na ten temat patrz artykuły zawarte w pracy zbiorowej pod red. W. Rakowskiego (2003) oraz w „Roczniku Żyrardowskim” T. II a także Studium nad regionem radomskim tomy I, II, III, IV, oraz Biuletyn IGS.

W wyniku zachodzących różnorodnych procesów demograficznych nastąpił spadek dzietności ogólnej kobiet^[8] bardziej w Elblągu niż w Płocku i w ogóle w miastach, co przedstawiają poniższe liczby:

	Elbląg	Płock	miasta
1990	1,857	1,711	1,721
2010	1,198	1,312	1,292
2015	1,042	1,266	1,220
2018	1,200	1,390	1,416

Interesującym problemem był notowany spadek dzietności w 2015 r, natomiast w 2018 r. dzietność kobiet wzrosła, co można częściowo wiązać z transferami pieniężnymi kierowanymi z budżetu centralnego do rodzin.

Przy takiej dzietności nie zapewnia się reprodukcji ludności, ponieważ liczba rodzonych córek jest niższa od liczby matek. Aby zapewnić zastępowalność pokoleń dzietność powinna przekraczać liczbę 2. Dla przypomnienia warto podać, że dzietność w Polsce w latach 1950-55 wynosiła 3,62, a wielu krajach na świecie nadal przekracza 3 a nawet 5. (Rakowski, Modzelewska 2010, s. 43-44).

Od dynamicznego wzrostu ludności do jej powolnego spadku

W latach 1950-1970 przeciętnie rocznie przybywało w Elblągu 2100 mieszkańców. W następnym dziesięcioleciu 2000 oraz w latach 1980-1990 liczba ta zmalała do 1600 osób, by w dekadzie kończącej XX wiek zmniejszyć się do 200 osób i od 2001 r. następuje powolny ubytek wynoszący rocznie (2001-2018) 580 osób.

Do 2000 r. komponentami przyrostu rzeczywistego ludności Elbląga był zarówno przyrost naturalny jak i dodatnie saldo migracji^[9]. W XXI wieku więcej jednak ludności odpływało z miasta niż napływało (tabl. 2), a do tego od 2011 r. występuje rokrocznie ubytek naturalny. Przeto po 50 latach wzrostu ludności w mieście nastąpiło odwrócenie trendu i obserwujemy powolny ubytek mieszkańców. Nie jest to zjawisko odnoszące się tylko do Elbląga. Proces depopulacji następuje w większości miast w Polsce, powodowany ubytkiem naturalnym jak i ujemnym saldem migracji, a przyrostem rzeczywistym na wsi i w strefach podmiejskich.

8 W uproszczeniu można definiować to pojęcie jako liczbę rodzonych dzieci przypadających na 1 kobietę w wieku rozrodczym.

9 Według spisu ludności z 1988 r. połowa mieszkańców Elbląga przybyła z innych miejscowości (Migracje ..1992, s. 105)

W przypadku Elbląga w gminie okalającej miasto nastąpił w latach 2000-2018 pewien przyrost rzeczywisty ludności, zaś w dwóch gminach nieco oddalonych od miasta (Gronowo Elbląskie i Milejewo) przyrost ten był minimalny, a w gminach dalej usytuowanych od miasta notowano ubytek (tabl. 6).

Tabela 6. Liczba ludności w niektórych gminach wiejskich i wiejsko-miejskich w zapleczu Elbląga w latach 1990-2018

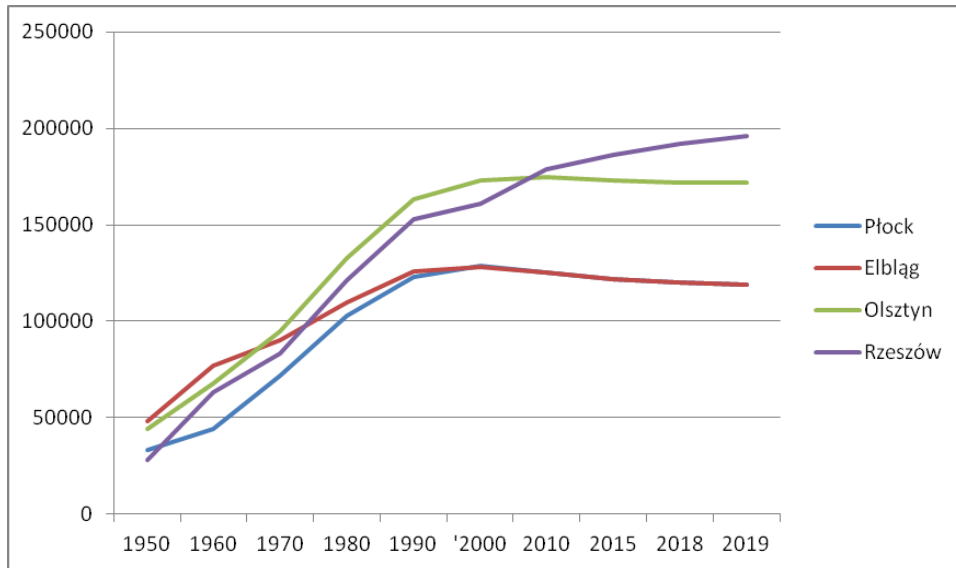
Gmina	1990	2000	2010	2018
Elbląg	6465	6485	7166	7518
Gronowo Elbląskie	4783	5039	5173	5127
Milejewo	2905	3020	3200	3418
Frombork w tym wieś	3909 1265	3787 1262	3665 1240	3591 1236
Tolkmicko w tym wieś	7067 4232	6696 3934	6777 4010	6664 3972

Źródło: patrz tabl.3.

Warto dodać jeszcze, że od 1990 r. liczba ludności w Polsce nie zmienia się i wynosi 38 mln^[10]. Tak więc przyrost rzeczywisty ludności w którymś z województw lub miast musi powodować ubytek w innych regionach lub gminach. Do 1990 r. o przyroście rzeczywistym ludności w Polsce decydował przyrost naturalny skoro przekształcił się w ubytek (w przyrost ujemny) musi następować zmniejszenie liczby mieszkańców potęgowane dodatkowo ujemnym saldem z państwami reprezentującymi wyższy poziom rozwoju od Polski.

10 Około 2,5 mln osób przebywających za granicą czasowo i okresowo uważa się za rezydentów naszego kraju.

Wykres 5. Rozwój ludności Elbląga na tle innych miast w latach 1950-2018

Źródło: Rocznik Demograficzny GUS 2020 s. 100.

Podsumowanie

Elbląg, który spośród miast w Polsce pod względem liczby mieszkańców w 1950 r. zajmował 25 miejsce, w 1980 r. 29, w 2000 r. 31 i w 2018 r. 30 rozwijał się wolniej niż np. Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra, Dąbrowa Górnicza, Olsztyn, Opole, Rybnik, Rzeszów, Tychy, które w 1950 liczyły mniej mieszkańców, a w 2018 r. więcej lub tyle samo co Elbląg, Dąbrowa Górnicza, Zielona Góra, Płock (wykres 5). Pomijając miasta intensywnie uprzemysłowione (Dąbrowa, Rybnik, Tychy) pozostałe (poza Płockiem) to ośrodki, które zachowały ciągłość funkcji wojewódzkich. Następował w nich od 2000 r. dalszy przyrost ludności (Rzeszów, Zielona Góra) lub niewielki ubytek (Opole, Olsztyn, Gorzów Wlkp.) Natomiast Elbląg, Płock, Koszalin, Kalisz, Włocławek i kilka innych, które liczyły w 2000 r. przeszło 100 tys. ludności, każdego roku tracą mieszkańców w wyniku ubytku naturalnego i ujemnego salda migracji. Należy tu przypomnieć, że kiedy Elbląg stał się miastem wojewódzkim planowano, że w przyszłości to jest około 2020 r. osiągnie 200-250 tys. ludności (Bocheński, 1988, s. 211). Tymczasem maksymalną liczbę mieszkańców to jest 126 tys. osią-

gnął w 1999r.^[11] i od tego roku liczba mieszkańców zmniejsza się. Czy proces ten zostanie powstrzymany poprzez oddanie do eksploatacji kanału łączącego miasto z otwartym morzem pokażą najbliższe lata. Bo tylko wprowadzenie nowych impulsów prorozwojowych, tak jak w przeszłości ważnych zakładów przemysłowych może powstrzymać wyludnianie się miasta.

Bibliografia

- Bocheński, J., 1982. Problem odbudowy i ciągłości rozwoju przestrzennego Elbląga, Rocznik Elbląski, tom IX, PWN, Warszawa-Poznań-Toruń, s.201-214.
- Frączak E., Strzelecki Z. (red.), 1996. Demografia i społeczeństwo Ziemi Zachodnich i Północnych (1945-1995). Próba bilansu. Polskie Towarzystwo Demograficzne, Warszawa.
- Iglicka K., 2014. „Będzie starzej” (wywiad), Rzeczpospolita, Plus-Minus, 25-26 stycznia.
- Jarosz, M., (red.), 2001. Manowce polskiej prywatyzacji. Warszawa: PWN.
- Jasiecki K., 2012. Kapitalizm po polsku. Między modernizacją a peryferiami Unii Europejskiej, IS PAN, Warszawa.
- Kieżun W., 2012. Patologia transformacji, Warszawa: Poltext.
- Kowalewski A., Markowski T., Śleszyński P. (red.) 2020. Studia nad chaosem przestrzennym. Warszawa : Studia KPZK PAN, t.182.
- Kuciński K., 2011. Glokalizacja jako indygenizacja globalizacji, Rocznik Żyrardowski, t. IX, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego, Żyrardów. S. 15-39.
- Lewandowski D., 2019. Zdarzyło się w Elblągu i 55, 50,45,40 i 30 lat temu, Rocznik Elbląski, t. XXX, Elbląg, s. 183-229.
- Poznański K., 2001. Obłęd reform. Wyprzedaż Polski. LSW. Warszawa.
- Rakowski, W., 1982. Przestrzenna i demograficzno-społeczna struktura migracji stałych ludności Elbląga w 1976, Rocznik Elbląski, t. IX, Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddział w Elblągu, PWN, Warszawa.
- Rakowski, W., 1985. Migracje ludności wiejskiej województwa elbląskiego, Rocznik Elbląski, tom X, PWN, Warszawa-Poznań, s.175-226.
- Rakowski, W., (red.) 1998. Rodzina polska. Warunki bytu i funkcjonowania w świetle badań Instytutu Gospodarstwa Społecznego w latach 1988-1994, Monografie i Opracowania, nr 435, SGH, Warszawa.
- Rakowski, W., 2000. Wiejska rodzina rozwojowa i jej warunki życia na tle rodzin miejskich. W : Rakowski W. (red.). Rodzina polska. Warunki bytu i funkcjonowania w świetle badań Instytutu Gospodarstwa Społecznego w latach

¹¹ Według GUS 130 tys. w 2001 r.

1994-1998, Monografie i Opracowania, nr 469, SGH, Warszawa, s. 136-201.

Rakowski, W., (red.), 2003. Warunki życia wybranych społeczności lokalnych na początku XXI. Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.

Rakowski, W., 2005. Czy Elbląg jest ośrodkiem regionalnym ? (referat na konferencję) w : Gomółka K. (red), *Rozwój regionalny w warunkach globalizacji*, Warszawa : Sowa sp. z o.o. s. 133-137.

Rakowski, W., Modzelewska, A., 2010. Państwa a średnia liczba ludności na świecie – tendencje zmian, *Rocznik Żyrardowski*, t. VIII, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego, Żyrardów, s. 15-78.

Rakowski, W., 2012. Struktury demograficzne ludności Europy a wzrost gospodarczy. W: Misztal P., Rakowski W. (red.), *Przyszłość integracji europejskiej. Uwarunkowanie rozwoju gospodarczego Unii Europejskiej*, CeDeWu, Warszawa, s.13-32.

Rakowski, W., 2017, Wpływ przyrostu naturalnego i salda migracji stałych ludności na wzrost liczby mieszkańców Płocka w latach 1946-2015, *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*, t.IX, Płock. s.54-76.

Sobczak, J., 1979. Oblicze demograficzne miasta Elbląga w latach 1945-1975, *Rocznik Elbląski*, t. VIII. s. 279-296.

Migracje ludności w Polsce w latach 1979-1988, 1992, GUS, Warszawa.

Rocznik Demograficzny 2020, GUS, Warszawa.

Birth rate in the city of Elbląg in 1976-2018

Summary

This article presents the changes of birth rate in Elbląg in 1976-2018 compared to Płock and the other cities of Poland. It was shown that the decline of population growth in Elbląg differed slightly from the processes taking place in its surroundings. The decrease in the birth rate was caused mainly by the influence of the environment, especially the European one. In the analyzed period, the following happened: aging of the population, shifting the age of marriages, which resulted in giving birth later than usual. Moreover, the fertility and the ability to give birth by women decreased, therefore there was no replacement of generations. The birth rate in the city of Elbląg decreased from 14.7 ‰ in 1976 to zero in 2004, and from that year (except in 2009) it turned into a natural decline, reducing the number of inhabitants of the city from 130 thousand to 120 thousand in 2018.